

Bogusław Chorąży, Małgorzata Hotłoś

Bielsko-Biała, st. 32, gm. loco, woj.
bielskie, AZP 107-48/17

Informator Archeologiczny : badania 31, 279-280

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Przyczynkiem do badań topografii siedziby białostockiej sprzed jej przekształcenia w zespół pałacowo-ogrodowy w pierwszej połowie XVIII w. może być domniemana fosa odsłonięta na tym stanowisku w pobliżu alei centralnej. Pochodzi ona zapewne z okresu istnienia tu obronnej siedziby typu bastionowego, początki istnienia której widzi się już co najmniej w połowie XVII w. Szerokopłaszczyznowe rozpoznanie archeologiczne tego miejsca mogłoby dostarczyć dalszych szczegółów tego wkopu, określić jego kształt i uwiarygodnić (lub zmienić) interpretację jego funkcji. Zagadnienie to jednak nie wiąże się bezpośrednio z interesującą nas tu problematyką badań.

Nie udało się uchwycić zarysu fundamentowej partii altanki „Pod Orłem” na stanowisku 2, na terenie ogrodu dolnego. Ewentualne jej relikty zostały przykryte (lub zniszczone) przez podjęcie tu przed kilkunastu laty prac budowlanych zmierzających do rekonstrukcji tej altanki, zaniechanych niebawem jednak po założeniu płyty fundamentowej. W założonym tu wykopie badawczym, w części poza wspomnianą płytą fundamentową natrafiono na relikw fragmentu dolnej partii szerokiego muru ceglanego, który mógł stanowić podstawę kaskady odprowadzającej wodę z niewielkiej grotty istniejącej pod altanką do pobliskiego kanału. Znaleziona w trakcie tych badań duża płyta wykonana z piaskowca, jednostronnie wygładzona, mogła stanowić lico tej kaskady.

Bielsk Podlaski, st.2, gm. Loco, woj. białostockie, patrz: wczesne średniowiecze

BIELSKO-BIAŁA, st. 32, gm. loco, woj. bielskie, AZP 107-48/17

- Rynek Starego Miasta

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez mgr. Bogusława Chorążego (Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej) we współpracy z mgr Małgorzatą Hotłoś. Finansowane przez Urząd Miasta w Bielsku-Białej oraz PSOZ. Trzeci sezon badań. Przebadano powierzchnię 58 m².

Celem badań była weryfikacja hipotetycznej budowli wykrytej we wschodniej partii rynku w trakcie ubiegłorocznych badań metodą radaru podpowierzchniowego SIR oraz całościowe odsłonięcie obiektu zbudowanego z otoczków kamiennych, odkrytego fragmentarycznie w sezonie badawczym 1995 w centralnej partii rynku. W 1997 r. otwarto 3 wykopy: 2 — o wymiarach 5 x 2 m i 4 x 2 m — zlokalizowano w rejonie hipotetycznego przebiegu dłuższych ścian domniemanej budowli, trzeci — o powierzchni 40 m² — usytuowano w rejonie obiektu zbudowanego z otoczków kamiennych. W wykopach zlokalizowanych w rejonie domniemanej budowli nie stwierdzono jakichkolwiek pozostałości lub przesłanek wskazujących na obecność obiektu architektonicznego wskazanego przez badania radarowe SIR w tym rejonie rynku.

Eksploatacja wykopu zlokalizowanego w rejonie obiektu odkrytego fragmentarycznie w 1995 r. pozwoliła na jego całościowe odsłonięcie. Obiekt ten stanowił bardzo dobrze zachowaną studnię z kamienną cembrowiną zbudowaną z otoczków na zaprawie glinianej. Obrys zewnętrzny cembrowiny studziennej ma kształt zbliżony do nieregularnego kwadratu o zaokrąglonych narożnikach, o boku 4 m. Otwór studzienny ma kształt koła o średnicy 2 m. Jego górna partia zbudowana jest z dużych rozmiarów obrobionych bloków piaskowcowych. Głębokość studni wynosi ponad 8 m. Na podstawie analizy relacji obiektu studziennego z przyległym układem nawarstwień powstanie studni należy datować na okres nowożytny — wiek XVII lub XVIII. Jej zasypanie nastąpiło w wieku XIX. Prawdopodobnie w końcowym okresie funkcjonowania studnia połączona była ze pomocą rury drewnianej z główną komorą podziemnego zbiornika wodnego, zlokalizowanego w centralnej partii rynku. W trakcie badań odsłonięto mur północny komory wraz z północno-zachodnim narożnikiem. Na podstawie tegorocznych badań oraz wyników badań z 1995 r. można ustalić jej obrys jako kwadrat o boku 7 m. Komora zbudowana jest z łamanego kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej. Powstanie tego obiektu można datować na II połowę XVIII lub początki XIX w. Wyraźne ślady rozbiórki korony murów górnej partii komory wskazują na istnienie nadziemnej partii tego obiektu, który prawdopodobnie należy wiązać z rezerwuarem wodnym, widocznym na fotografiach z 2 połowy XIX w. Wydaje się potwierdzać to również odkryty fragment drewnianej rury wodociągu miejskiego, zasilający niegdyś ten obiekt w wodę. W rejonie północno-zachodniego narożnika komory głównej pod-

ziemnego zbiornika wodnego odsłonięto również pozostałości nieokreślonej konstrukcji drewnianej. Została ona naruszona częściowo w trakcie budowy komory. Odsłoniętą partię konstrukcji stanowi dostawiona do calca ściana zbudowana z poziomo ustawionych belek drewnianych. Fragmentaryczne odsłonięcie tej konstrukcji nie pozwala na określenie jej charakteru i chronologii.

Oprócz odsłoniętych relikwów architektonicznych w otwartych wykopach zarejestrowano układ nawarstwień powstały w toku użytkowania rynku. Uchwycono m.in. poziomy użytkowe bruków z okresu nowożytnego funkcjonowania rynku, od XVI po XIX w. W otwartych wykopach nie zarejestrowano natomiast średniowiecznych poziomów użytkowych, a materiał średniowieczny wystąpił jedynie w wypełniskach obiektów jamowych w kontekście licznych fragmentów polepy konstrukcyjnej i węgielków drzewnych.

Pozyskano serię fragmentów ceramiki średniowiecznej i nowożytnej oraz fragmentów kafli późnorenesansowych. Odkryto również nieliczne monety, w tym dwie srebrne monety średniowieczne.

Materiały przechowywane są w Muzeum Okręgowym w Bielsku-Białej, dokumentacja w PSOZ w Bielsku-Białej.

Badania będą kontynuowane.

BIELSKO-BIAŁA - pl. św. Mikołaja i ulice przyległe, rejon Starego Miasta, st. 32, AZP 107-48/-

- miejska fosa obronna
- relikty historycznej zabudowy miasta

Nadzory archeologiczne nad pracami ziemnymi w związku z przebudową otoczenia kościoła św. Mikołaja, przeprowadzone w okresie od 2 lipca do listopada przez mgr. Wiesława Kusia (Muzeum w Cieszynie). Konsultacja — wojewódzki konserwator zabytków archeologicznych mgr J. Rejniak. Finansowane przez Urząd Miejski w Bielsku-Białej.

Nadzorem objęto wszystkie wykopy ziemne w otoczeniu kościoła św. Mikołaja, wraz z częścią pl. św. Mikołaja oraz przyległymi ulicami: Cieszyńską, Sikorskiego i Schodową.

Celem badań było uchwycenie oraz zadokumentowanie dokładnego przebiegu średniowiecznych murów obronnych wraz z miejską fosą oraz współistniejącymi urządzeniami, a także inwentaryzacja śladów historycznej, nieistniejącej obecnie zabudowy tej części miasta. Uzyskano szereg informacji dotyczących średniowiecznej zabudowy tak obronnej (mur oraz fosa), jak i gospodarczej. Do najbardziej interesujących zaliczyć należy następujące odkrycia:

Miejska fosa obronna — z zachowaną konstrukcją 14 słupów drewnianych o średnicy przeciętnie 0,3 m i wysokości 1,2 m, które stanowiły prawdopodobnie umocnienie południowej skarpy fosy. Część słupów spoczywała na płaskich kamieniach, wzmacniających słupy w miejscach szczególnie podmokłych. W dalszej części wykopu stwierdzono kołek drewniany oraz konstrukcję z desek, przypominającą rodzaj korytka (daszkowato ułożone deski drewniane). Poniżej owej konstrukcji wystąpiła belka drewniana o przekroju 14 x 14 cm, ułożona poprzecznie do przebiegu fosy. Konstrukcje drewniane wystąpiły w materiale, który stanowiły żwir przemieszany z czarną ziemią, będące pozostałością najpewniej dna fosy. Uzyskane wyniki stanowią dodatkowe potwierdzenie wyników badań wykopaliskowych uzyskanych w 1996 r.

Relikt murowanej zabudowy historycznej — w rejonie połączenia ul. Sikorskiego i pl. św. Mikołaja przejściem schodowym odsłonięto pozostałości budynku w formie fundamentu kamiennego o grubości 0,38 m. Dalej na północ odsłonięto kolejne fragmenty konstrukcji owego budynku. Odkrycie to stanowi archeologiczne potwierdzenie przeprowadzonych wcześniej badań historyczno-urbanistycznych.

Relikt muru kamiennego w rejonie kościoła św. Mikołaja — odsłonięty mur miał szerokość 2,8 m. Od zachodu dochodził do narożnika nawy kościoła. Pod stopą fundamentową północnego lica muru znajdował się poziom wylewki związanej z występującymi tutaj pochówkami szkieletowymi w drewnianych trumnach. Mur nie miał odsadzek fundamentowych. Poniżej stopy muru, na głębokości 1,28 m, odsłonięto elementy drewnianej konstrukcji, ułożonej z 3 desek, tworzących odkryte górą korytko — najpewniej rynsztok. Mur można datować na XVIII/XIX w. Jego stopa fundamentowa